

Роз'яснення законодавства: особливості надання відпусток у зв'язку із навчанням

Статтею 202 [КЗпП України](#) встановлено, що працівникам підприємств і організацій (*далі* - підприємство), які навчаються в навчальних закладах без відриву від виробництва, власник або уповноважений ним орган (*далі* - власник) повинен створювати необхідні умови для поєднання роботи з навчанням. Таке право закріплене Конвенцією Міжнародної організації праці № 140 про оплачувані навчальні відпустки від 24 червня 1974 року, яка ратифікована Законом України від 26 вересня 2002 року № 174-IV, і Законом України [«Про відпустки»](#) від 15 листопада 1996 року № 504/96-ВР (*далі* - Закон № 504).

Відповідно до цієї Конвенції термін «оплачувана навчальна відпустка» означає відпустку, яка надається працівникові з метою навчання на певний період у робочий час з виплатою відповідної грошової допомоги.

Порядок надання працівникам додаткових відпусток у зв'язку з навчанням (*далі* - навчальна відпустка) регламентується законодавчими актами України, згідно з якими працівникам підприємств надаються оплачувані, частково оплачувані та неоплачувані навчальні відпустки.

Для одержання навчальної відпустки працівник подає власникові довідку або довідку-виклик навчального закладу, у якій повинні бути зазначені такі дані:

- форма навчання;
- рівень акредитації навчального закладу;
- клас (курс), у якому навчається працівник;
- період навчання, проведення сесії, випускних або перевідних іспитів у школі, вступних іспитів, державних іспитів, захисту дипломного проекту тощо;
- підстава для надання відпустки.

Відповідно до заяви працівника і довідки-виклику власник видає **наказ про надання навчальної відпустки** або встановлення скороченого робочого часу.

Оплачувана навчальна відпустка надається незалежно від щорічних та інших додаткових відпусток. Вона не може переноситися на інший період, продовжуватися на святкові та неробочі дні; за невикористані дні цієї відпустки компенсація не виплачується.

Оскільки навчальним закладом на підставі статті 17 Закону України «Про освіту» від 23 березня 1991 року № 1060-ХІІ (*далі* - Закон № 1060) тривалість навчальної відпустки розподіляється протягом усього навчального року, **власник зобов'язаний надати цю відпустку саме у той період, що визначений навчальним закладом** (ст. 202 КЗпП).

На час надання навчальних відпусток (ст. 211, 213, 216 КЗпП) за працівником за основним місцем роботи **зберігається середня заробітна плата** (ст. 217 КЗпП). Заробітна плата працівникам за час відпустки виплачується не пізніше ніж за три дні до її початку (ст. 21 Закону № 504).

Чинним законодавством України не передбачено надання навчальних відпусток працівникам, які навчаються дистанційно або в екстернаті.

Одна з умов надання навчальних відпусток працівникам - їхнє успішне навчання без відриву від виробництва за заочною або вечірньою формою навчання в навчальних закладах (без академічної заборгованості та при виконанні навчального плану).

Відпустка у зв'язку з навчанням в середніх навчальних закладах

Працівникам, які здобувають загальну середню освіту в середніх загальноосвітніх вечірніх (змінних) школах, класах, групах з очною, заочною формами навчання при загальноосвітніх школах, надається додаткова оплачувана відпустка на період складання:

- 1) випускних іспитів в основній школі - тривалістю 10 календарних днів;

2) випускних іспитів у старшій школі - тривалістю 23 календарних дні;

3) перевірних іспитів в основній та старшій школах - від 4 до 6 календарних днів без урахування вихідних.

Працівникам, які складають іспити екстерном за основну або старшу школу, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю відповідно 21 та 28 календарних днів.

Для працівників, які успішно навчаються в середніх загальноосвітніх вечірніх (змінних) школах, класах, групах з очною, заочною формами навчання при загальноосвітніх школах, на період навчального року встановлюється скорочений робочий тиждень на 1 робочий день або на відповідну йому кількість робочих годин із виплатою 50% середньої заробітної плати, але не нижче мінімального розміру заробітної плати (ст. 209 КЗпП).

Власник або уповноважений ним орган може надавати без шкоди для виробничої діяльності працівникам, які навчаються в середніх загальноосвітніх вечірніх (змінних) школах, класах, групах з очною, заочною формами навчання при загальноосвітніх школах, за їх бажанням, у період навчального року без збереження заробітної плати один-два вільних від роботи дні на тиждень (ст. 210 КЗпП).

Статтею 36 Закону № 1060 встановлено, що:

- **основна школа** - це школа другого ступеня, що забезпечує базову середню освіту (за термінологією, що використовувалася раніше, — випускні іспити в 9-ому класі);

- **старша школа** - це школа третього ступеня, що забезпечує повну середню освіту (за термінологією, що використовувалася раніше, — випускні іспити в 11-ому класі).

При наданні відпустки для складання перевірних іспитів в основній або старшій школі конкретна тривалість навчальної відпустки повинна визначитися **колективним договором**, наприклад, можна встановити для основної школи - 4, для старшої - 6 календарних днів.

Навчальні відпустки на період складання перевірних іспитів в основній і старшій школах відповідно до пункту 3 частини першої статті 211 КЗпП надаються в календарних днях. При цьому вихідні дні не враховуються на підставі пункту 3 частини першої статті 13 Закону № 504. Для складання випускних іспитів в основній або старшій школі, на відміну від попереднього випадку, надаються навчальні відпустки з урахуванням вихідних днів.

Право на навчальну відпустку тривалістю від 4 до 6 календарних днів без урахування вихідних не впливає на скорочення передбаченої статтею 209 КЗпП загальної кількості днів звільнення від роботи працівників, які успішно навчаються в основній або старшій школі. Святкові та неробочі дні (ст. 73 КЗпП) включаються в тривалість навчальних відпусток.

Для працівників, які успішно навчаються в середніх загальноосвітніх вечірніх (змінних) школах, класах, групах з очною, заочною формами навчання при загальноосвітніх школах, **на період навчального року** відповідно до статті 209 КЗпП **установлюється скорочений робочий тиждень** на один робочий день або на відповідну йому кількість робочих годин (при скороченні робочого дня протягом тижня). Ці особи звільняються від роботи протягом навчального року не більше ніж на 36 робочих днів при шестиденному робочому тижні або на відповідну їм кількість робочих годин. При п'ятиденному робочому тижні кількість вільних від роботи днів змінюється залежно від тривалості робочої зміни при збереженні кількості вільних від роботи годин.

Тривалість і структура навчального року в школах визначаються навчальним закладом.

Навчальні заняття розпочинаються 01 вересня у День знань і закінчуються не пізніше 01 липня наступного року, що необхідно враховувати при визначенні навчального року.

Відпустка у зв'язку з навчанням у професійно-технічних навчальних закладах

До професійно-технічних навчальних закладів (ст. 18 Закону України «Про професійно-технічну освіту» від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР) належать:

- професійно-технічні училища відповідного профілю;

- професійні училища соціальної реабілітації;

- вищі професійні училища;

- професійні ліцеї;
- професійні ліцеї відповідного профілю;
- професійно-художні училища;
- художні професійно-технічні училища;
- вищі художні професійно-технічні училища;
- училища-агрофірми;
- вищі училища-агрофірми;
- училища-заводи;
- центри професійно-технічної освіти;
- центри професійної освіти;
- навчально-виробничі центри;
- центри підготовки і перепідготовки робітничих кадрів;
- навчально-курсів комбінати;
- навчальні центри;
- інші типи навчальних закладів, що надають професійно-технічну освіту або здійснюють професійно-технічне навчання.

Працівникам, які успішно навчаються на вечірніх відділеннях професійно-технічних навчальних закладів, надається навчальна відпустка із збереженням заробітної плати для підготовки та складання іспитів загальною тривалістю **35 календарних днів протягом навчального року**(ст. 213 КЗпП, ст. 14 Закону № 504).

Відпустка у зв'язку зі вступом і навчанням у вищих навчальних закладах, навчальних закладах післядипломної освіти

Працівники підприємств, допущені до вступних іспитів у вищі навчальні заклади (*дали* - ВНЗ), незалежно від рівнів їх акредитації, мають право на навчальну відпустку без збереження заробітної плати. Це ж право мають працівники, які навчаються без відриву від виробництва на підготовчих відділеннях при ВНЗ.

Працівникам, допущеним до вступних іспитів у вищі навчальні заклади, надається відпустка без збереження заробітної плати тривалістю 15 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду до місцезнаходження навчального закладу та назад.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва на підготовчих відділеннях при вищих навчальних закладах, у період навчального року надається, за їх бажанням, один вільний від роботи день на тиждень без збереження заробітної плати.

До вищих навчальних закладів належать (ст. 43 Закону № 1060):

- технікуми (училища);
- коледжі;
- інститути;
- консерваторії;
- академії;
- університети.

Відповідно до статусу ВНЗ встановлено **чотири рівні їхньої акредитації**:

- I рівень — технікуми, училища, інші прирівняні до них ВНЗ;

- II рівень — коледжі, інші прирівняні до них ВНЗ;
- III і IV рівні — інститути, консерваторії, академії, університети (залежно від рівня акредитації).

На підставі статті 48 Закону № 1060 до установ післядипломної освіти належать:

- академії, інститути (центри) підвищення кваліфікації, перепідготовки, вдосконалення кваліфікації, навчально-курсові комбінації;
- підрозділи ВНЗ (філіали, факультети, відділення та ін.);
- професійно-технічні навчальні заклади;
- відповідні підрозділи на підприємствах.

При визначенні тривалості навчальної відпустки ураховуються такі критерії:

- форма навчання;
- рівень акредитації навчального закладу;
- курс навчання.

Надання навчальних відпусток працівникам, які навчаються у ВНЗ, навчальних закладах післядипломної освіти

Працівникам, які успішно навчаються без відриву від виробництва у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання, надаються додаткові оплачувані відпустки:

1) на період настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для тих, хто навчається на першому та другому курсах у вищих навчальних закладах:

першого та другого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання - 10 календарних днів,

третього та четвертого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання - 20 календарних днів,

незалежно від рівня акредитації з заочною формою навчання - 30 календарних днів;

2) на період настановних занять, виконання лабораторних робіт, складання заліків та іспитів для тих, хто навчається на третьому і наступних курсах у вищих навчальних закладах:

першого та другого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання - 20 календарних днів,

третього та четвертого рівнів акредитації з вечірньою формою навчання - 30 календарних днів,

незалежно від рівня акредитації з заочною формою навчання - 40 календарних днів;

3) на період складання державних іспитів у вищих навчальних закладах незалежно від рівня акредитації - 30 календарних днів;

4) на період підготовки та захисту дипломного проекту (роботи) студентам, які навчаються у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання першого та другого рівнів акредитації, - два місяці, а у вищих навчальних закладах третього і четвертого рівнів акредитації - чотири місяці.

Тривалість додаткових оплачуваних відпусток працівникам, які здобувають другу (наступну) вищу освіту за заочною (вечірньою) формою навчання у навчальних закладах післядипломної освіти та вищих навчальних закладах, що мають у своєму підпорядкуванні підрозділи післядипломної освіти, визначається як для осіб, які навчаються на третьому і наступних курсах вищого навчального закладу відповідного рівня акредитації.

Працівникам, допущеним до складання вступних іспитів в аспірантуру з відривом або без відриву від виробництва, для підготовки та складання іспитів надається один раз на рік додаткова оплачувана відпустка з розрахунку 10 календарних днів на кожний іспит.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва в аспірантурі та успішно виконують індивідуальний план підготовки, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю 30 календарних днів.

Для працівників, які навчаються у вищих навчальних закладах з вечірньою та заочною формами навчання, де навчальний процес має свої особливості, законодавством може встановлюватися інша тривалість відпусток у зв'язку з навчанням.

Працівникам, які навчаються на останніх курсах вищих навчальних закладів, протягом десяти учбових місяців перед початком виконання дипломного проекту (роботи) або складання державних іспитів надається щотижнево при шестиденному робочому тижні один вільний від роботи день для підготовки до занять з оплатою його в розмірі 50 відсотків одержуваної заробітної плати, але не нижче мінімального розміру заробітної плати.

При п'ятиденному робочому тижні кількість вільних від роботи днів змінюється залежно від тривалості робочої зміни за умови збереження загальної кількості вільних від роботи годин.

Протягом десяти навчальних місяців перед початком виконання дипломного проекту (роботи) або складання державних іспитів працівникам, за їх бажанням, може бути надано додатково ще один-два вільних від роботи дні на тиждень без збереження заробітної плати.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва в аспірантурі, за їх бажанням протягом чотирьох років навчання надається один вільний від роботи день на тиждень з оплатою його в розмірі 50 відсотків середньої заробітної плати працівника.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва в аспірантурі, протягом четвертого року навчання надається за їх бажанням додатково ще один вільний від роботи день на тиждень без збереження заробітної плати.

Навчальна відпустка надається протягом навчального року в строки, які обумовлені навчальними закладами. У зв'язку з цим власник **зобов'язаний надати** цю відпустку саме в той час, який визначено навчальним закладом.

Посилання на виробничу необхідність не є підставою для відмови працівникові у наданні відпустки у час, що визначений навчальним закладом.

Тривалість додаткових оплачуваних відпусток працівникам, які одержують другу (наступну) вищу освіту за заочною (вечірньою) формою навчання в навчальних закладах післядипломної освіти та ВНЗ, які мають у своєму підпорядкуванні підрозділи післядипломної освіти, визначається як для осіб, які навчаються на третьому та наступних курсах ВНЗ відповідного рівня акредитації.

Право на додаткові відпустки у зв'язку з навчанням та інші пільги, що передбачені чинним законодавством України, мають працівники, які навчаються лише у ВНЗ, що одержали ліцензії на підготовку фахівців відповідного профілю та освітньо-кваліфікаційного рівня.

Статтею 216 КЗпП установлено, що для працівників, які навчаються у ВНЗ за вечірньою та заочною формами навчання, де навчальний процес має свої особливості, чинним законодавством України **може надаватися інша тривалість навчальних відпусток**. Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 28 червня 1997 року № 634, якою затверджено Порядок, тривалість і умови надання відпусток працівникам, які навчаються у вищих навчальних закладах за вечірньою та заочною формами навчання, де навчальний процес має свої особливості. Так, понад відпустки, визначені статтею 15 Закону № 504, для працівників, які успішно навчаються у ВНЗ усіх рівнів акредитації за вечірньою та заочною формами навчання, передбачено надання додаткових відпусток за такими напрямками:

- **культура** (народна художня творчість), музичне мистецтво (фортепіано, орган, оркестрові струнні інструменти, оркестрові духові інструменти та ударні інструменти, народні інструменти, спів, диригування, композиція, музичне мистецтво естради, звукорежисура, музичне виховання) — щорічно по 10 календарних днів із збереженням заробітної плати та по 10 календарних днів без збереження заробітної плати;

- **театральне мистецтво** (акторське мистецтво, режисура, хореографія, сценографія), кіно- і телемистецтво (кіно- і телережисура, кіно- і телеоператорство) - щорічно по 20 календарних днів із збереженням заробітної плати та по 10 календарних днів без збереження заробітної плати;

- **філологія** (мова та література) - щорічно по 10 календарних днів без збереження заробітної плати.

Цією постановою зазначеним ВНЗ у разі потреби дозволено перерозподіляти навчальні відпустки залежно від навчання на певному курсі в межах загальної тривалості навчального процесу.

Надання навчальних відпусток працівникам для вступу (навчання) в аспірантуру. Творчі відпустки

Працівникам, допущеним до складання вступних іспитів в аспірантуру з відривом або без відриву від виробництва, для підготовки та складання іспитів один раз на рік надається відпустка із збереженням заробітної плати - 10 календарних днів на кожний іспит.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва в аспірантурі та успішно виконують індивідуальний план підготовки - 30 календарних днів.

Працівникам, які навчаються без відриву від виробництва в аспірантурі та успішно виконують індивідуальний план підготовки, протягом чотирьох років навчання за їхнім бажанням надається 1 день на тиждень з оплатою 50% середньої заробітної плати

Працівникам, яким надається творча відпустка для захисту: кандидатських дисертацій та докторських дисертацій надається відпустка до 3 місяців та до 6 місяців.

Працівникам, яким надається творча відпустка для написання підручника, наукової праці (монографії, довідника тощо) надається відпустка до 3 місяців.

Складати іспити в аспірантуру можна кілька разів на рік, але користуватися пільгами протягом календарного року можна лише один раз.

Якщо всі кандидатські іспити складено, вступні іспити в аспірантуру складанню не підлягають, у зв'язку з чим відпустка у таких випадках не надається (п. 38 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309).

Творча відпустка для завершення дисертації надається працівникам, які успішно поєднують основну роботу з науковою. Надається вона працівникові на підставі його заяви і рекомендації наукової (науково-технічної) ради центрального органу виконавчої влади або вченої ради ВНЗ III–IV рівнів акредитації або науково-дослідного інституту відповідного профілю про доцільність надання творчої відпустки. Після чого видається відповідний наказ.

Творча відпустка не надається для закінчення дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата або доктора наук особам, які закінчили відповідну аспірантуру або докторантуру, а також здобувачеві одного та того ж ступеня повторно.

Творча відпустка для написання підручника, наукової праці надається працівникові на підставі його заяви та довідки видавництва про включення підручника або наукової праці до плану випуску видання цього року.

Якщо підручник або наукова праця створюється авторським колективом, творча відпустка надається одному з його членів за письмовою заявою, підписаною всіма членами авторського колективу.

Відпустка без збереження заробітної плати

Власник в **обов'язковому порядку** надає навчальну відпустку без збереження заробітної плати:

- працівникам, які навчаються у середніх загальноосвітніх вечірніх (змінних) школах, класах, групах з очною, заочною формами навчання при загальноосвітніх школах, у період навчального року;
- працівникам, допущеним до вступних іспитів у ВНЗ та на підготовчі відділення навчальних закладів;
- працівникам, які навчаються на підготовчих відділеннях при ВНЗ;
- працівникам, допущеним до вступних іспитів в аспірантуру з відривом або без відриву від виробництва;
- працівникам, які навчаються в аспірантурі без відриву від виробництва;
- працівникам, які навчаються в аспірантурі протягом четвертого року навчання.

Власник має право, при наявності виробничих обґрунтувань, відмовити у наданні працівникові відпустки без збереження заробітної плати:

- працівникам, які навчаються в середніх загальноосвітніх вечірніх (змінних) школах, класах, групах з очною, заочною формами навчання 1–2 дні на тиждень (ст. 210 КЗпП);

- працівникам протягом 10 місяців перед початком виконання дипломного проекту (роботи) або складання державних іспитів, які навчаються у ВНЗ, 1–2 дні на тиждень (частина третя ст. 218 КЗпП).

Крім того, власник відповідно до статті 214 КЗпП понад дні відпустки без збереження заробітної плати зобов'язаний надати час, необхідний для проїзду до місцезнаходження ВНЗ та назад, а також оплатити такий проїзд один раз на рік у розмірі 50% вартості проїзду (ст. 219 КЗпП). Оплата проїзду повинна провадитися відповідно до правил оплати проїзду при відрядженнях.

Відповідно до частини сьомої статті 252 КЗпП **на час профспілкового навчання** працівникам, обраним до складу виборних профспілкових органів підприємства, надається навчальна відпустка тривалістю до 6 календарних днів із збереженням середньої заробітної плати за рахунок власника.

**Інформус начальник управління кадрової роботи та державної служби
Головного територіального управління юстиції в Одеській області Ю.Л. Цапук**